

UZAY HUKUKU

**Hayatımızın her alanını düzenleyen hukuk,
kritik bir alan olan
uzayın keşfi ve kullanımı ile ilgili
nasıl uygulanıyor?**

Dr. Medeni Soysal [*Başuzman Araştırmacı, TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü*

Doç. Dr. Lokman Kuzu [*Enstitü Müdürü, TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü*

Uzay Hukuku en geniş anlamıyla, uzayda veya uzaya dair faaliyetlerde uygulanabilen ve bunları düzenleyen tüm hukuki kaynakları içerir. Uzay hukukunun temelini oluşturan uluslararası uzay

anlaşmaları yanında, bilimsel, teknolojik ve ekonomik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan birçok farklı tipteki kurallar, düzenlemeler ve ilkeler de bu alanın bir parçası olarak değerlendirilir.

Uzay faaliyetleri alanında hukuki düzenlemelerin gerekliliği uluslararası gündeme ilk kez *Sputnik-1*'in yörüngeye yerleştirilmesi ve dünya ile iletişim kurmasıyla birlikte taşındı. 1957 yılında, üç hafta süren bu görece basit faaliyet ile insanlar tarafından kullanılmaya başlanan uzay, günümüzde artık hayatımızın ayrılmaz bir parçası hâline geldi. Bugün iletişim için yoğun olarak kullanılan internet ve mobil telefonlar; televizyon yayınlarının neredeyse tamamı; havada, karada ve denizdeki tüm ulaşımımız için hayati önem taşıyan küresel konumlandırma sistemleri; doğa ve atmosferdeki değişimleri gözlemlemek için

kullandığımız uzaktan algılama sistemleri; hatta tüm finans dünyasını birbirine bağlayan bankacılık sistemleri ve bunun gibi daha birçok kritik uygulama, uzay tabanlı teknolojilere bağımlı hâle gelmiş durumda. Peki, hayatımızın her alanını düzenleyen hukuk böylesine kritik bir alan olan uzayın keşfi ve kullanımı ile ilgili nasıl gelişti, uzay hukukunun temel kuralları ne ve kimler tarafından belirlendi?

Sputnik 1'in başarısıyla birlikte uzay faaliyetleri alanında hukuksal düzenleyici faaliyetlerin eksikliği ve gerekliliği de uluslararası gündeme taşındı. Dünyadaki en geniş katılımlı hükümetlerarası kuruluş konumundaki Birleşmiş Milletler (BM) bu konuya hızla el attı. 1959 yılında, Uzayın Barışçı Amaçlarla Kullanımı Komitesinin (UBAKK) kurulmasıyla uzay konusundaki devletlerarası görüşmeler kurumsal bir hâl aldı.

UBAKK tarafından hazırlanan ilk uluslararası antlaşma konumundaki “Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dâhil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Anlaşma” veya diğer adıyla “Uzay Antlaşması” ise, 1967 yılında yürürlüğe girdi. Bu antlaşma hazırlandığı sırada, iki süper güç konumunda bulunan ABD ve Sovyetler Birliği arasında başlayan, daha sonraları “uzay yarışı” olarak adlandırılacak mücadelede kimin galip geleceği konusunda kimsenin kesin bir fikri yoktu. İnsanoğlu henüz Ay’a ayak basmamıştı. Ne var ki yarışta

üstünlük sağlayan devletin uzay ortamı, Ay ve diğer gezegenlerde egemenlik ilan etmesi ve hegemonya kurmasının önüne geçilmesi gerektiği konusunda bütün devletler hemfikir. İki süper güç, diğerinin yarışı kazanması durumuna karşı önlem almak isterken, o sıralarda bu teknolojilere sahip olmayan diğer ülkeler de uzay yarışı sırasında meydana gelebilecek felaketlere karşı kendilerini korumayı amaçlıyordu.

Bu antlaşma ile insanlık henüz herhangi bir gezegene ayak bile basmadan, uzayı ve içindeki –Dünya hariç- gök cisimlerini sahiplenmeyi ve bunların üzerine kitlesel tahrip gücüne sahip silahları yerleştirmeyi engellemiş ve özel/tüzel kişilerin faaliyetlerinden de ülkeleri uluslararası düzeyde sorumlu tutmuş oldu. Bugüne kadar 130 ülke tarafından imzalanan Uzay Antlaşması daha sonra hazırlanan dört uluslararası uzay antlaşması ile detaylandırıldı. Türkiye'nin tamamına taraf olduğu bu beş antlaşma, uzay hukukunun en temel kaynakları olarak tarihe geçti.

Gelişen teknoloji ve artan özel sektör katılımıyla gittikçe karmaşıklaşan uzay faaliyetlerine ayak uydurabilmesi için, uzay hukuku alanında güncellemelere ihtiyaç duyuluyor. Uzay madenciliği, Dünya'nın çevresinde yörüngeye yerleştirilmiş yapay cisimlerin miktarındaki tehlikeli artış, binlerce uydudan oluşan mega takımuydular ve gezegenlerde kolonileşme gibi konularda tüm ülkelerin katılımı ile herkesin çıkarlarını koruyan adil düzenlemeler yapılması konusunda en büyük umut ise bu konuda özelleşmiş BM UBAKK komitesi olarak görülüyor.

Bu komitenin kararıyla kurulan BM Uzay İşleri Ofisi (UNOOSA) ise, komite toplantılarının sekreteryası göre-

vini yürütmenin yanı sıra BM adına uzay nesnelерinin ülkeler tarafından yapılan resmi kayıtlarını tutuyor ve güncel konularda farkındalık oluşturmak ve işbirlikleri yoluyla gelişmelerin önünü açmak için çalışıyor.

Ülkemiz eylül ayında uzay hukuku ve politikası alanında dünya çapında önde gelen uzmanların katılacağı bir organizasyona ev sahipliği yapıyor. "Birleşmiş Milletler/ Türkiye/ APSCO Uzay Hukuku Ve Politikası Konferansı", Türkiye ev sahipliğinde, Türkiye Uzay Ajansı, TÜBİTAK Uzay Teknolojileri Araştırma Enstitüsü ve Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Örgütü (APSCO) ortak organizasyonunda, 23-26 Eylül 2019 tarihlerinde, İstanbul Teknik Üniversitesinin (İTÜ) de katkılarıyla, İstanbul'da İTÜ Ayazağa Kampüsü'nde bulunan Süleyman Demirel Kültür ve Kongre Merkezi'nde gerçekleştirilecek. Sözkonusu konferans, uzay alanında kurumsallaşmaya yönelik somut adımların atıldığı bu dönemde, ülkemiz açısından uluslararası görünürlük ve prestij boyutuyla da büyük önem taşıyor.

Konferans ile ilgili en güncel bilgi için www.unoosa.org ve <http://slc2019.uzay.tubitak.gov.tr/> resmi internet sayfalarını ziyaret edebilirsiniz. ■